EXCURSIE-VERSLAG

Haaksbergerveen, 27 mei 1989.

excursieleider: F. van Stuivenberg
deelnemers: *H.T. Edzes, C. van Houdt, *J. Huijbregts, *J. Kuijper-Nannenga, *F. van Nunen, E.A.M. Speijer e.a., *H. Turin e.a., H.J. Vallenduuk, *B.J. van Vondel, *O. Vorst, *G. Withaar.
Van de met een * gemerkte personen zijn gegevens ontvangen.

OPMERKINGEN BIJ DE SOORTENLIJST
In totaal werden 143 verschillende soorten tijdens de excursie waargenomen. Hiervan bleken er 17, volgens de lijst van Brakman(1966), niet eerder uit Overijssel gemeld te zijn. Hierbij moet worden aangetekend dat (nog) geen rekening gehouden is met soorten waarvan het voorkomen in deze provincie na het verschijnen van de lijst is gepubliceerd.

Van de 143 soorten is het overgrote deel niet bijzonder karakteristiek voor het onderzochte gebied; dat wil zeggen dat zij op veel verschillende plaatsen in Nederland gevonden zijn of zouden kunnen worden. De met een sterretje gemarkeerde soorten zijn in meer of mindere mate karakteristiek voor zure wateren cq hoogveen.
Van enkele bijzondere soorten worden hieronder wat meer details vermeld.

Overigens dient te worden opgemerkt dat een excursie van één dag met een beperkt aantal mensen geenszins een min of meer compleet overzicht van de keverfauna van het gebied kan opleveren. Bij een uitgebreider onderzoek zou zeker een veelvoud van de nu aangetroffen soorten geconstateerd kunnen worden.

LOOPKEVERS
Bembidion humerale is een uitgesproken hoogveensoort, die tot nu toe nog niet uit het Haaksbergerveen bekend was.

WATERKEVERS
Voor de waterkeveraars was Colymbetes paykulli, waarvan het eerste exemplaar door B.J. van Vondel gevangen werd, de vondst van de dag. Deze soort werd voor het eerst uit Nederland gemeld in 1971 door Laeyendekker & Nieser.
Zij hadden deze oostelijke soort, die in ons land zijn westgrens bereikt, gevonden in Winterswijk (Vragenderveen, Meddose veen). Sindsdien werden nog enkele vindplaatsen in het oosten van het land bekend, die echter niet gepubliceerd werden.
Opmerkelijk was dat beide Colymbetes-soorten soms in één slag van het net gevonden werden.

Het centrale gedeelte, dat door een damwand van de rest is afgescheiden, bleek opvallend arm aan waterkevers, zowel exemplaren als soorten.

Excursie Haaksbergerveen, 27 mei 1989; **aangetroffen kevers.**

OV = Volgens de list van Brakman(1966) nog niet uit Overijssel bekend
* = Typische hoogveen bewoner en/of soort van zure wateren

CARABIDAE
Cicindela campestris Linne op paden
Leistus rufomarginatus Duftschmid
Elaphrus cupreus Duftschmid
OV Dyschirius luedersi Wagner
Bembidion lampros Herbst
Bembidion properans Stephens
Bembidion bruxellense Wesmael
Bembidion tetracolum Say
OV * Bembidion humerale Sturm
Bembidion doris Panzer
Bembidion guttula Fabricius
Harpalus rufipes Degeer
Harpalus quadripunctatus Dejean
Acupalpus flavicollis Sturm
Acupalpus parvulus Sturm
Amara aenea Degeer
OV Amara cursitans Zimmermann
Pterostichus oblongopunctatus Fabricius
OV Pterostichus rhaeticus Heer
Pterostichus minor Gyllenhal
Pterostichus diligens Sturm
Agonum sexpunctatum Linne
Agonum fuliginosum Panzer
Agonum viduum Panzer
* Agonum gracile Gyllenhal
Agonum thoreyi Dejean

NOTERIDAE
Noterus crassicornis Mueller

DYTISCIDAE
Hyphydrus ovatus Linne
Coelambus impressopunctatus Schaller
OV Hygrotus inaequalis Fabricius
OV * Hygrotus decoratus Gyllenhal
OV * Hydroporus scalesianus Stephens
Hydroporus angustatus Sturm
* Hydroporus neglectus Schaum
Hydroporus umbrosus Gyllenhal
* Hydroporus tristis Paykull
Hydroporus incognitus Sharp
Hydroporus erythrocephalus Linne
* Hydroporus obscurus Sturm
Hydroporus planus Fabricius
* Hydroporus pubescens Gyllenhal
Hydroporus memnonius Nicolai
Agabus bipustulatus Linne
Agabus sturmii Gyllenhal
* Agabus affinis Paykull
* Agabus congener Thunberg
Copelatus haemorrhoidalis Fabricius
Ilybius ater Degeer
OV Ilybius subaeneus Erichson
Ilybius guttiger Gyllenhal
* Ilybius aenescens Thomson
Rhantus grapii Gyllenhal
Rhantus suturalis MacLeay
Rhantus exsoletus Forster
Colymbetes fuscus Linne
* Colymbetes paykulli Erichson
Hydaticus seminiger Degeer
OV * Graphoderus zonatus Hoppe
Graphoderus cinereus Linne
* Acilius canaliculatus Nicolai
Dytiscus marginalis Linne

HYDROPHILIDAE
Helophorus aequalis Thomson
Hydrochus carinatus Germar
Coelostoma orbiculare Fabricius
Cercyon convexiusculus Stephens
Hydrobius fuscipes Linne
Anacaena globulus Paykull
Anacaena limbata Fabricius
Anacaena lutescens Stephens
Helochares punctatus Sharp
OV Enochrus melanocephalus Olivier
Enochrus affinis Thunberg
OV Enochrus coarctatus Gredler
Cymbiodyta marginella Fabricius

SCAPHIIDAE
Scaphosoma agaricinum Linne

STAPHYLINIDAE
Stenus juno Fabricius
Stenus rogeri Kraatz
OV * Stenus incrassatus Erichson
Stenus canaliculatus Gyllenhal
Stenus cicindeloides Schaller
OV * Stenus kiesenwetteri Rosenhauer
Stenus bifoveolatus Gyllenhal
Euaesthethus laeviusculus Mannerheim
Paederus riparius Linne
Lathrobium terminatum Gravenhorst
Lathrobium geminum Kraatz
Lathrobium brunnipes Fabricius
Cryptobium fracticorne Paykull
Philonthus quisquilarius Gyllenhal
* Acylophorus wagenschieberi Kiesenwetter
* Gymnusa brevicollis Paykull
OV Deubelia picina Aube
Oxypoda elongatula Aube

PSELAPHIDAE
Pselaphus heisei Herbst

HISTERIDAE
Hister striola Sahlberg

CANTHARIDAE
Rhagonycha testacea Linne
Rhagonycha limbata Thomson

ELATERIDAE
Elater pomonae Stephens
OV Elater elongatulus Fabricius
Elater balteatus Linne
Athous subfuscus Mueller
Corymbites incanus Gyllenhal
Agriotes aterrimus Linne
Dalopius marginatus Linne

HELODIDAE
Cyphon hilaris Nyholm

COCCINELLIDAE
Adalia bipunctata Linne
Exochomus nigromaculatus Goeze

OEDEMERIDAE
Oedemera lurida Marsham

	TENEBRIONIDAE	
OV	Diaperus boleti Linne	in zwam op berk
	CERAMBYCIDAE	
OV	Judolia cerambyciformis Schrank	
	CHRYSOMELIDAE	
	Plateumaris sericea Linne	
	Cryptocephalus parvulus Mueller	
	Phytodecta olivaceus Forster	op bree
	Lochmaea capreae Linne	op wilg
	Luperus longicornis Fabricius	op wilg
	Agelastica alni Linne	
	Chalcoides aurata Marsham	
	Mantura chrysanthemi Koch	
	Cassida sanguinosa Suffriani	
	BRUCHIDAE	
	Bruchidius fasciatus Olivier	
	CURCULIONIDAE	
	Otiorrhynchus singularis Linne	op vuilboom
	Phyllobius pyri Linne	op berk
	Phyllobius betulae Fabricius	op berk
	Phyllobius virideaeris Laicharting	
	Phyllobius calcaratus Fabricius	
	Rhynchites cervinus Linne	
	Sitona regensteinensis Herbst	op bree
	Sitona lineatus Linne	
	Anoplus plantaris Naezen	op berk
	Cidnorrhinus quadrimaculatus Linne	op brandnetel
	Cionus tuberculosus Scopoli	op helmkruid
	Cionus hortulanus Geoffroy	op helmkruid
	Rhynchaenus jota Fabricius	op berk
	Rhynchaenus rusci Herbst	op wilg
	Rhamphus pulicarius Herbst	op berk
	Notaris acridulus Linne	
	Apion fuscirostre Fabricius	op bree
	Apion simile Kirby	op berk
	Apion miniaua Herbst	op berk
	Deporaus betulae Linne	op berk
	Rhynchites germanicus Herbst	
	Pselaphorhynchites tomentosus Gyllenhal	op wilg
	Pselaphorhynchites longiceps Thomson	

Verspreidingsonderzoek Coleoptera in 1989 door leden sectie "Everts". Eerste resultaten en voorgesteld vervolgonderzoek.

J.G.M. Cuppen

Inleiding

Door de leden van de sectie "Everts" is, op voorstel van haar bestuur, in 1989 een onderzoek gestart naar het voorkomen en de verspreiding van tien keversoorten in Nederland. Hierbij werden uitsluitend gegevens uit 1989 gevraagd. De te karteren kevers zijn een betrekkelijk willekeurige greep uit de Nederlandse soortenlijst met dien verstande dat de meeste soorten betrekkelijk eenvoudig te herkennen zijn en meestal redelijk gemakkelijk waar te nemen (in het goede seizoen). Door middel van deze kartering hoopten wij zowel inzicht te verkrijgen in de activiteit van de verzamelaars (respons) als ook actuele informatie over de verspreiding van deze tien soorten. Uiteraard kunnen de verzamelde gegevens ook gebruikt worden als aanvulling op eerder verzamelde data en hiermee vergeleken worden, mits deze gegevens gepubliceerd zijn; tevens laten de gegevens opmerkingen over de phenologie (voorkomen in de loop van het jaar) van de soorten toe.

Een lijst met de gekozen soorten voor deze kartering is te vinden in tabel 1. Enige informatie over de soorten is te vinden in Info-3 van de sektie "Everts" van april 1989.

Resultaten

Een formulier met de tien gekozen soorten en te verzamelen aanvullende gegevens (lokatie, EIS-hok, datum, aantal exemplaren en waarnemer) werd verspreid onder de leden van de sektie "Everts" en enkele belangstellenden. In totaal werden ongeveer 70 personen geinformeerd over het project; hiervan hebben 11 personen (± 15%) gereageerd door het opsturen van een lijst met waarnemingen. Enkele personen hebben aanvullende waarnemingen uit voorafgaande jaren opgestuurd. Deze zijn niet verwerkt in dit artikel.

In tabel 1 wordt het aantal EIS-hokken gegeven, waarin de tien soorten zijn waargenomen in 1989. Hierbij staat ook de aan- of afwezigheid van Coccinella septempunctata in het betreffende hok vermeld. Het maximale aantal EIS-hokken, waarin een soort kan voorkomen in Nederland, bedraagt 455 (dit is geheel Nederland).

Tabel 1. Aantal EIS-hokken waarin de tien soorten zijn waargenomen in 1989. Tevens is de aan- of afwezigheid van C. septempunctata vermeld.

		+ C. septemp.	- C. septemp.
Lucanus cervus (L.)	0		
Polyphylla fullo (L.)	0		
Plagionotus arcuatus (L.)	0		
Melolontha melolontha (L.)	3	3	0
Ocypus olens (Müll.)	4	1	3
Hydrophilus piceus (L.)	5	3	2
Leptura rubra L.	6	2	4
Omophron limbatum (F.)	7	3	4
Clytus arietis (L.)	8	3	5
Coccinella septempunctata L.	55		

Lucanus cervus, Polyphylla fullo en Plagionotus arcuatus werden in 1989 niet waargenomen in Nederland, althans niet gerapporteerd. De overige soorten werden in minder dan tien hokken waargenomen, behalve C. septempunctata, welke in 55 EIS-hokken werd waargenomen. Op basis van deze gegevens kan geconcludeerd worden dat C. septempunctata een zeer algemene soort is, terwijl de andere soorten zeldzamer zijn. Dit beantwoordt aan het uitgangspunt, aangezien C. septempunctata met name is opgenomen om inzicht te krijgen in de verzamelactiviteit. Aangenomen mag worden dat deze soort in ieder EIS-hok waargenomen kan worden. De overige soorten komen, op basis van persoonlijke ervaring, niet in geheel Nederland voor of zijn veel zeldzamer of een combinatie van beiden. Op basis van de gegevens uit 1989 is het onmogelijk de toe- of afname van de soorten na te gaan. Opvallend is het relatief grote aantal waarnemingen van de overige soorten zonder waarneming van C. septempunctata in het betreffende hok. Dit is een aanwijzing dat de waarnemers eerder geneigd zijn een vindplaats op te geven van een relatief zeldzame soort dan van de zeer algemene C. septempunctata.

De verspreiding van de zeven waargenomen soorten wordt gegeven in figuur 1 t/m 7. M. melolontha (fig. 1) is waargenomen in de provincies Drenthe en Gelderland. Ondanks een afnemend gebruik van insecticiden in het laatste decennium lijkt de soort nog zeer zeldzaam. O. olens (fig. 2) is waargenomen in de provincies Drenthe, Flevoland, Noord-Holland en Zuid-Holland. De verspreiding is door het geringe aantal waarnemingen niet duidelijk. H. piceus (fig. 3) is aangetroffen in de provincies Flevoland, Noord-Holland, Zuid-Holland en Gelderland. De soort lijkt algemeen te zijn in het westen van Nederland. In de tachtiger jaren is H. piceus door Provinciale Waterstaat Noord-Holland verzameld in 42 monsters (van de 2600) in 19 EIS-hokken in deze provincie. H. piceus is de enige soort waarvan zowel eipakketten als larven werden gemeld. In vergelijking met vroeger (Heimans & Thijsse, 1928) lijkt de soort sterk achter uit te zijn gegaan. L. rubra (fig. 4) is waargenomen in de provincies Groningen (nieuw voor Groningen volgens Brakman, 1966), Gelderland en Noord-Brabant. Deze soort lijkt beperkt tot de zandgronden in het zuiden en oosten van het land. O. limbatum (fig. 5) is bekend uit de provincies Flevoland, Noord-Holland, Overijssel, Zeeland, Noord-Brabant en Limburg. In liefst vijf van de acht EIS-hokken betreft het de eerste waarneming bij vergelijking met de meest recente verspreidingskaart (Heijerman & Booij, 1985). C. arietis (fig. 6) is waargenomen in de provincies Drenthe, Flevoland, Zuid-Holland, Overijssel, Gelderland, Zeeland, Noord-Brabant en Limburg. Deze boktor lijkt voor te komen in geheel Nederland. C. septempunctata (fig. 7) is waargenomen in alle provincies behalve Drenthe. Zelfs deze zeer algemene soort is nieuw voor Groningen (Brakman, 1966). C. septempunctata is waargenomen in 13% van het potentieel mogelijke aantal EIS-hokken.

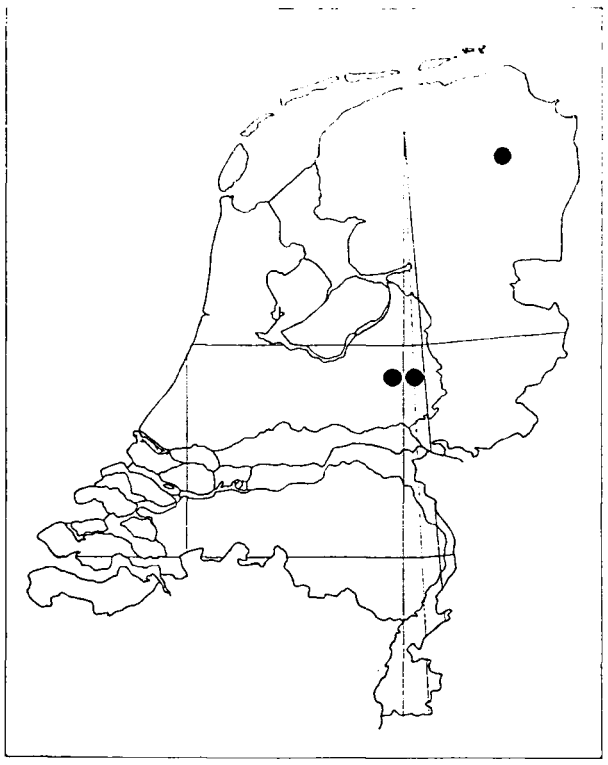

Figuur 1. Verspreiding van Melolontha melolontha in 1989.

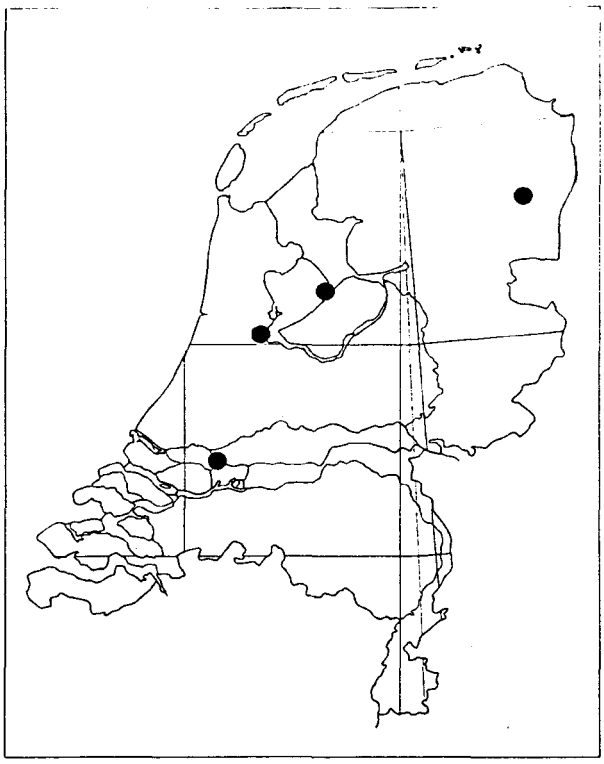

Figuur 2. Verspreiding van Ocypus olens in 1989.

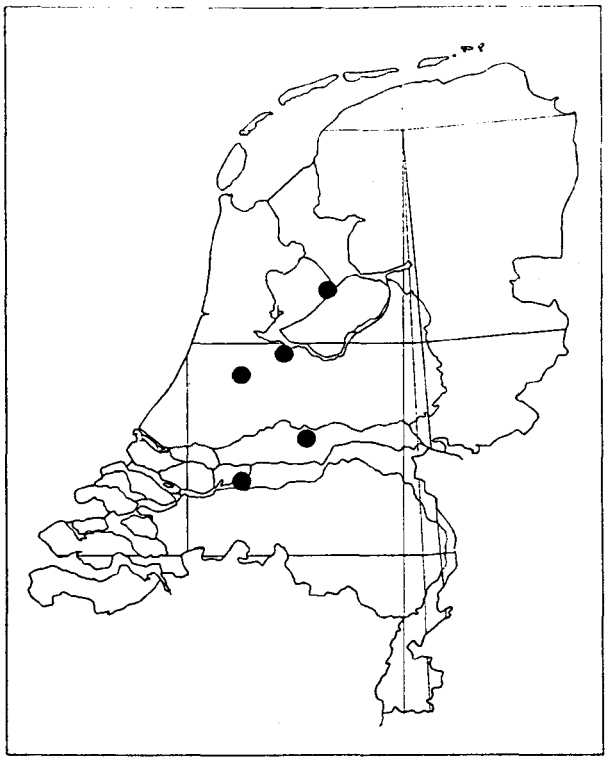

Figuur 3. Verspreiding van Hydrophilus piceus in 1989.

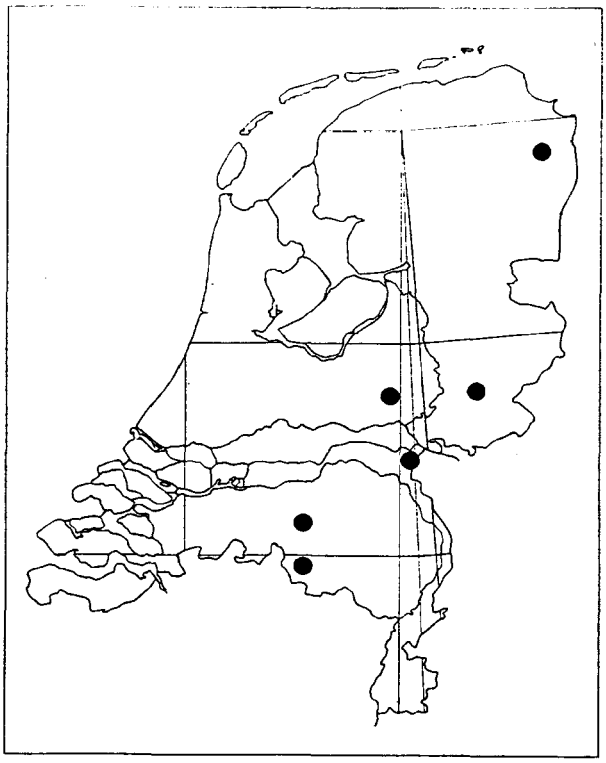

Figuur 4. Verspreiding van Leptura rubra in 1989.

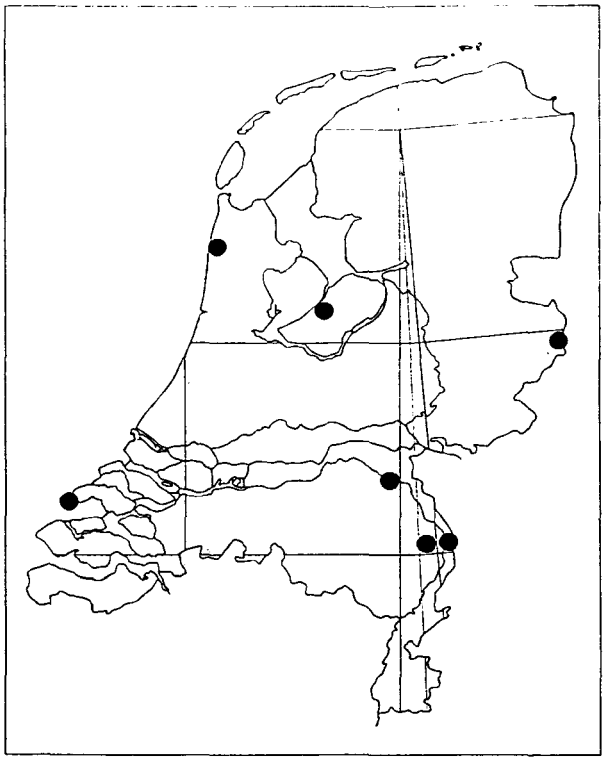

Figuur 5. Verspreiding van Omophron limbatum in 1989.

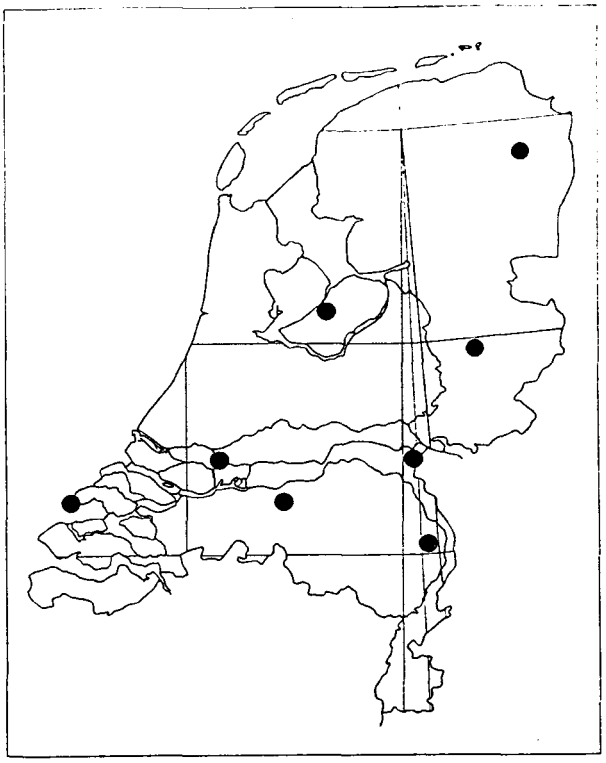

Figuur 6. Verspreiding van Clytus arietis in 1989.

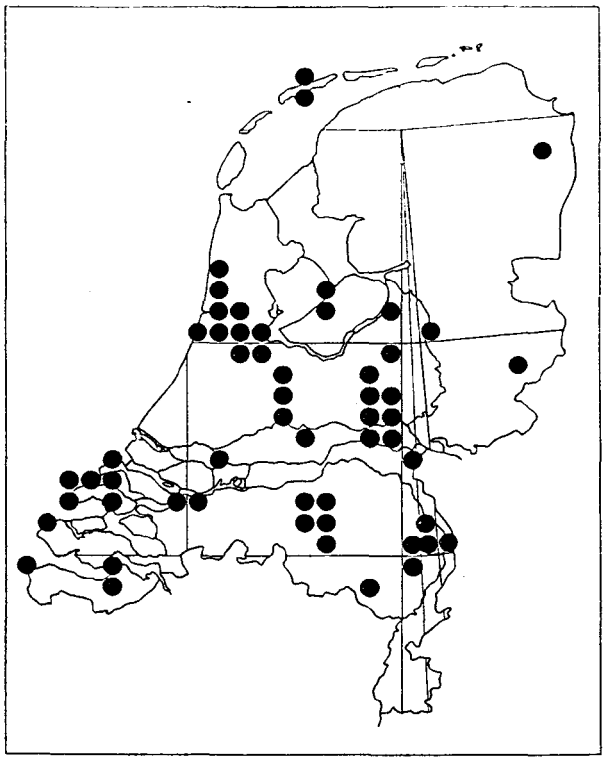

Figuur 7. Verspreiding van Coccinella septempunctata in 1989.

Het aantal waargenomen soorten per onderzoeker varieert van één tot zes, waarbij gemiddeld drie tot vier soorten zijn gemeld. Het aantal records per onderzoeker (waarbij één of meerdere waarnemingen per soort in één EIS-hok in 1989 gedefinieerd is als record) ligt tussen de één en achtentwintig; dit komt neer op ±9 records per waarnemer. Opvallend is het geringe aantal waarnemingen van C. septempunctata door de meeste onderzoekers in verhouding tot het aantal waarnemingen van de andere soorten. Ook hieruit blijkt dat deze relatief zeldzame soorten nog oververtegenwoordigd zijn in het bestand. Het maximaal aantal waargenomen soorten in één EIS-hok in 1989 bedraagt drie (EIS-hokken 14.18., 22.13., 22.22., 24.06. en 26.25.). Het betreft hier hokken waarin de waarnemers wonen en de plaats waar de zomervergadering van de NEV is gehouden.

Over de phenologie van de soorten kunnen enige opmerkingen gemaakt worden. C. septempunctata is de enige soort die in alle maanden van het jaar is gemeld. M. melolontha is waargenomen van V tot 15-6, C. arietis van 20-5 tot 23-6, O. limbatum van 23-5 tot 27-8, H. piceus van VI tot X (VI als eipakket, VII als larf, en IX en X als imago), L. rubra van VI tot 13-8 en O. olens van 20-8 tot 28-9. Ondanks het geringe aantal gegevens indiceert het onderzoek dat de meeste soorten slechts een (zeer) beperkt deel van het jaar worden waargenomen en bovendien ook nog ten dele niet overlappend met elkaar. Dit betekent dat bij een éénmalig bezoek aan een EIS-hok slechts een beperkt deel van de 10 gekozen soorten kan worden waargenomen; in een groot deel van het jaar kan zelfs maar één soort worden waargenomen. Op basis van deze verschillen in phenologie zou het aantal vondsten van C. septempunctata een veelvoud dienen te zijn van het aantal bij het huidige onderzoek.

Conclusies

De respons is, gezien de achtergrond van de potentiële waarnemers, niet bijzonder groot. Dit betekent dat actuele, betrouwbare verspreidingsgegevens van kevers in Nederland door solitaire personen niet te verzamelen zijn, aangezien het ons niet gelukt is. Door het beperkte voorkomen in het seizoen van de meeste soorten zullen actuele kaarten slechts door de inspanningen van velen een enigzins betrouwbaar beeld kunnen geven van verspreiding van deze soorten.

Om een indruk van de toe- of afname van soorten binnen een kort tijdsbestek (bv. decennium) te krijgen dient een intensief programma opgesteld te worden, waarbij de gekozen soorten op vaste punten en tijdstippen worden gemonitord.

Waarnemingen van "zeldzame" soorten worden eerder genoteerd en gerapporteerd dan van zeer algemene soorten (C. septempunctata).

Onder enig voorbehoud kan op basis van het onderzoek een indruk van de phenologie van soorten worden gegeven. Het is duidelijk dat voor uitspraken over seizoensafhankelijk voorkomen van soorten een kleiner databestand noodzakelijk is dan voor het maken van verspreidingskaarten.

Voortzetting

Om betere inzichten in de verspreiding en de phenologie van de 10 gekozen soorten te verkrijgen wordt iedereen verzocht om in 1990 door te gaan met het noteren van deze soorten. Tevens wordt iedereen verzocht om alle oudere waarnemingen te verzamelen uit zijn notitieboekjes of van de etiketten uit zijn/haar collectie. Het bestuur heeft iemand verzocht de gegevens uit de collecties van Leiden en Amsterdam van deze soorten te verzamelen. Oude en nieuwe waarnemingen (met vermelding van soort, lokatie, EIS-hok, datum, aantal exemplaren en waarnemer) worden verzameld door J.G.M. Cuppen, vakgroep Natuurbeheer, Landbouwuniversiteit Wageningen, Ritzema Bosweg 32a, 6703 AZ Wageningen. Uw gegevens worden verwacht in januari 1991. Ik hoop dat dit artikel er toe bijdraagt de keverstudie in Nederland te bevorderen en tevens laat zien dat samenwerking noodzakelijk is om goede databestanden op te bouwen.

Literatuur

Brakman, P.J., 1966. Lijst van Coleoptera uit Nederland en het omliggende gebied. Monographieën van de Nederlandse Entomologische Vereniging 2: 1-219.

Heijerman, Th. & C.J.H. Booij, 1985. De Friese loopkeverfauna: soortenarm of onderbemonsterd? Entomologische Berichten 45: 183-188.

Heimans, E. J.P. Thijsse, 1928. In sloot en plas, 210 pp.. W. Versluys, Amsterdam.